

määrä on niin suuri, että järjestyspoliisi ei pysty muun työn ohella hallitsemaan ja valvomaan kaikkia. Eräiltä osin alkoholilain rikkominen on anniskelussa melkoisen julkista. Toisaalta niin Irlannissa, Kanadassa ja osittain Pohjoismaissakin tiukkaa anniskeluun liittyvää lainsäädäntöä pyritään vesittämään runsaalla poikkeuslupasäännöstellä. Kanadassa poikkeuslupia on vuosittain jopa 150 000, naapurimaissa ovat ongelmana laittomat huvihuoneistot.

Ravintoloiden valvonta ja anniskelumääräykset

Suomessa raittiuspiirit ovat pyrkineet siirtämään ravintoloiden valvontaa Alkolta lääninhallituksille. Kansainvälisesti ottaen ravintoloita valvoo yleensä poliisi ja tätä täydentää monissa maissa luvanmyöntäjäviranomaisten oma valvonta, kuten Suomessakin. Tämä sen vuoksi, että kaikissa maissa vahvimpia toimenpiteitä on lupien peruuttaminen joko kokonaan tai määräajaksi. Tätä voivat täydentää erilaiset sakkorangaistukset. Niissä maissa, joissa luvat myönnetään määräajaksi, tarkastellaan ravintoloiden toimintaa luvan uudelleen myöntämisen yhteydessä.

Suomen kaltaista kunnallisten alkoholitarkastajien järjestelmää ei ole sellaisenaan muissa maissa. Raportoivathan tarkastajatkin meillä luvanmyöntäjäviranomaiselle. Toisaalta muualla lupien myöntämisen kanssa tekemisissä olevat kuntien tai lääninhallitusten viranomaiset voivat tarkastaa ravintoloita.

En lähde tässä yhteydessä vertailemaan eri maiden anniskeluun liittyviä määräyksiä. Vähittäismyyntiin liittyvät määräykset ovat hyvin samankaltaisia, ainoastaan oston alaikärajat vaihtelevat maittain. Anniskelussa niin valvotun kuin vapaankin alkoholijärjestelmän maissa on löydettävissä kaksi yhteistä määräystä, jotka koskevat alaikäisille ja päihtyneille anniskelua sekä usein myös velaksi anniskelua.

Muihin monopolivaltioihin verrattuna meidän anniskeluaikamme ovat vapaammat, erityisesti muissa Pohjoismaissa ja Yhdysvalloissa on pyritty rajoittamaan sunnuntaiannistelua.

Anniskeluhinnoittelussa Pohjoismaista Ruotsissa miettojen juomien hinnoilla on yläraja ja väkevien juomien hinnoilla alaraja eli hintatason voi valita vapaasti, mutta hintasuhteet on sidottu. Islannissa ja Norjassa (vain väkevät juomat) on minimi- ja maksimihinnoittelu kuten Suomessakin nykyään. Hinnat ovat Suomessa Pohjoismaiden edullisimmat, toisaalta anniskelun osuus alkoholi-juomien kokonaiskulutuksesta on selkeästi suurin.

Lopuksi

Pohjoismaiset alkoholimonopolit on järjestetty valti-onyhtiöperiaatteella. Yhdysvalloissa ja Kanadassa alkoholiasioita hoitaa ja luvat myöntää valtion viranomainen. Toisaalta myös vapaisissa valtioissa on alkoholimonopoleja, kuten Saksan liittotasavallassa ja Sveitsissä, joissa viinan välittäjänä toimii monopoli. Muuten alkoholiasiat kuuluvat normaaliin paikallis-, väliportaan ja koko valtakunnan hallintoon, osa-alueen mukaiseen hallintohajaan.

Suomen alkoholijärjestelmä eroaa muista siinä, että meillä alkoholipoliittista valtaa ei ole jaettu eri viranomaisille, joilla saattaa olla joskus jopa ristiriitaisia intressejä. Suomen järjestelmä takaa eri alkoholipoliittisten keinojen tavoitehakuisen ja koordinoitun käytön, tilanteen mukaan ja valtakunnan tasolla. Suomen keskitetty järjestelmä takaa myös keskitetyt ja perusteelliset tiedot. Esimerkiksi yhtä perusteellisia kulutustiedostoja ei ole ollut eri pyynnöstkään käytettävissämme muista maista.

Monopoli- ja vapaiden järjestelmien raja on hyvin joustava. Vapaakin järjestelmä voi byrokratiassaan ohittaa monopolin. Eri järjestelmien erot ovat yllättävän pienet erityisesti anniskelulupien myöntämisessä ja anniskelun valvonnassa. Tuntuu siltä, että usein järjestelmän määräävinä tekijöinä ovat virkakoneiston byrokraattiset ja täydellisyshakuiset tavoitteet. Tuntuu, että eräissä valtioissa alkoholilainsäädännön tavoite ei ole niinkään alkoholipoliittinen, vaan järjestelmän täydellisyden takaaminen. Usein liian tiukaksi koettuun järjestelmään liittyy runsas poikkeuslupapolitiikka tai suora-naista määräysten kiertämistä ja rikkomista. Alkoholijärjestelmillä tulisi olla kansan tuki eikä siten kuin Norjassa, jossa on joskus sanottu norjalaisten ajattelevan, että alkoholilaki on luotu rikottavaksi.

Yleisesti ottaen alkoholipoliittikan keinoista hintapolitiikka ja mainontakiellot lienevät yleisimpiä. Alkoholiverotuksen huippumaita ovat monopoli-Suomi ja vapaan järjestelmän Irlanti. Monopolivaltioissa useimmiten rajoitetaan anniskeluaikoja ja alaikäisille sekä päihtyneille anniskelua pyritään holhoamaan lähes kaikissa maissa.

Alkoholijuomien jakeluverkostoa pyritään säätelämään myös monissa maissa, mutta usein tavoitteita ei ole lausuttu julki; säätely pohjautuu asukaskiintiöihin tai pelkästään turvaa kunnallisen itsemääräämisoikeuden.

Valistukseen uskotaan useimmissa maissa. Tällä hetkellä se lienee monissa Euroopan ja Yhdysvaltojen valtioissa keskittynyt rattijuopumuksen vastustamiseen. Omakohtainen näkemykseni on, että koordinoitummin valistusta harrastetaan Ruotsissa ja Suomessa niin tuoteku- kuin haittavaliistuksenkin osalta.

Juhani Hakala

Tasapainon kahdet kasvot

Tasapaino on merkillinen käsite. Me suhtaudumme siihen kaksijakoisesti. Lapsessa mahdollisesti ilmenevä tasapainoisuus saa meiltä varauksettoman hyväksymisen. Jos oma mieleemme on tasapainoinen ja tyyni, toki hyväksymme senkin ilman muuta. Asenteemme kuitenkin yleensä muuttuu, jos joku keksii ehdottaa tasapainoa organisaatioittemme tai koko yhteiskuntamme tavoitteeksi. Tällöin tasapaino näyttää edistyksen ja kehityksen viholliselta. Edistys edellyttää toimintaa ja taistelua. Se edellyttää eteenpäin ryntäämistä ja riskinottoa. Se edel-

lyttää kurinalaisuutta ja hierarkkista organisaatiota. Tämä kaikki on huutavassa ristiriidassa tasapainon käsitteen kanssa.

Ilmeisesti asia on niin, että tasapainoa on kahta lajia. On kuollutta, pysähtynyttä, stabiilia tasapainoa ja toisaalta elävää, dynaamista ja labiilia tasapainoa.

Kuolleen tasapainon voimme tavoittaa esim. erämaan suuressa kiviössä, jossa ei ole ainakaan silmin nähtävissä mitään elämää. Tällainen pysähtynyt tasapainon tila saattaa puhutella meitä syvästikin ajattomuudellaan. Samalla se saattaa kauhistuttaa meitä. Sellaista tasapainoa me emme halua siirtää omaan elämäämme ja omiin organisaatioihimme.

Mitä sitten on elävä, dynaaminen ja labiili tasapaino? Se on tuloksena vastakkaisten ja ristiriitaisten tendenssien yhteen sovittamisesta. Kuollut tasapaino ei yleensä haasta meitä minkäänlaiseen ponnistukseen tai harrastukseen. Yleensä se hylkii ja karkottaa meitä sotaan. Kuollut tasapaino pysyy tasapainona ilman meidän panostamme. Meidän syrjässä pysyttäytymisemme on jopa sen jatkuvuuden ehto.

Elävän tasapainon keskeinen piirre on labiilisuus eli epävakaisuus. Sen ylläpito edellyttää jatkuvaa energian käyttöä ja suurta taitoa. Elävien organismien tasapainopyrkimystä kutsutaan homeostaasiksi. Niin kauan kuin organismi säilyy elävänä, se etsii ja löytää tasapainon ympäristön ristiriitaisissa paineissa. Tasapainon etsiminen on jatkuva pysähtymätön prosessi.

Organismin vastine ihmisten välisessä kanssakäymisessä on yhteisö, jonka hallinnollinen ilmentymä on organisaatio. Organisaatioillemme me annamme päämäärät ja tavoitteet sekä mietimme myös keinot näihin päämääriin pyrittäessä. Me odotamme organisaatioiltamme tehokkuutta. Lopputuloksena on usein kurinalainen ja hierarkkisesti järjestynyt organisaatio.

Yleensä organisaatiolle ei anneta päämääriä, jotka olisivat toistensa suhteen ristiriitaisia tai suorastaan vastakkaisia. Yleensä vastakkaisille pyrkimyksille pyritään perustamaan omat organisaationsa. Päinvastoin kuin organismit eivät organisaatiot siten sovittele sisällään ristikkäisiä ja vastakohtaisia pyrkimyksiä, vaan tämä sovittelu tapahtuu organisaatioiden ulkopuolisessa maailmassa. Organisaation sisällä selkeä hierarkia on tasapainoa tärkeämpi tavoite. Organisaation ulkopuolella taas tasapainoa tärkeämpää on organisaation omien päämäärien toteutuminen.

Jos ajatlemme suomalaista yhteiskuntaa kokonaisuutena, hyväksymme sille helposti tasapainon tavoitteen. Mutta ajatellessamme Suomea kansainvälisen yhteisön jäsenenä ohjaukumme helposti kilpailun teemoihin. Puhumme kansainvälisestä kilpailukyvyistä ja ryhdymme liike-elämässä vallitsevan käytännön mukaan puhumaan strategiasta ja taktiikasta. Siirrymme sotilaalliseen terminologiaan. Nyt tulevat tärkeiksi selkeä ja toimiva hierarkia ja kurinalaisuus. Tällaisessa tilanteessa toteutetaan ennalta tehtyjä suunnitelmia. Päämääristä ei käydä keskustelua, koska se hämärtäisi hierarkkisia rajoja ja vaarantaisi kurinalaisuutta ja tehokasta toimintaa.

Ajatellessamme kansainvälistä yhteisöä havaitsemme siinä vallitsevan huutavan tasapainon tarpeen. Meistä on

epämielilyttävää katsella uutiskuvia nälänhädän koettelemista ihmisistä. Meissä herää halu auttaa ja me autamme. Jos asetamme kansalliset yhteisöt tiukkaan kilpailutilanteeseen keskenään, on tuloksena häviäjiä ja voittajia. Kysymys ei ole kuitenkaan pelkästään häviäjien kärsimyksistä. Ekologisten kriisien aikana heidän ongelmansa ovat helposti myös meidän ongelmiamme. Saatepilvet eivät tunne kansallisia rajoja. Naapurin tappiosta on tulossa kasvavassa määrin myös meidän tappiomme. Jos meidän voittomme on saavutettu ekologisen kriisin hinnalla, se lankeaa sekä meidän että naapurimme maksettavaksi. Tasapainosta piittaamattoman toiminnan maksumiehiksi joudumme me kaikki.

On selvää, että organisaatioteoriassa on vastaisuudessa kiinnitettävä kasvavaa huomiota organismi-analogaan ja homeostaasin periaatteeseen. Se tasapaino, jota organismi etsii tiedostamattomasti, on organisaatioissa etsittävä tiedostetusti. Jokaisen organisaation on vastaisuudessa sovitettava toiminnassaan yhteen vastakkaisia periaatteita ja etsittävä tasapainoa organisaation sisältäpäin. Jos organisaatio tästä kieltäytyy, tasapaino pakotetaan siihen ulkoapäin. Tällöin ei kuitenkaan ole enää kysymys elävästä labiilista tasapainosta, vaan stabiileja aineksia sisältävästä tasapainosta. Tämä tasapaino ei vapauta, vaan kahlitsee organisaatiota. Organisaation koko olemassaolo joutuu vaakalaudalle.

Jos siis yritys keskittyy pelkästään tuotantotoimintansa ja voitontavoitteluun ajattelematta lainkaan toimintansa ympäristövaikutuksia, se kutsuu ulkopuolisen kontrolloijan — viranomaisen — paikalle. Silloin yritys joutuu sopeuttamaan toimintansa ulkoapäin asetettuihin rajoihin. Viranomainen pyrkii mahdollisimman vakaaseen, stabiiliin, tasapainotilanteeseen yrityksen ja yhteiskunnan välillä. Yritys on kuitenkin elävä yksikkö. Tarkkaan piirretyt rajat saattavat osoittautua kohtalokkaiksi sen toiminnalle. Yritys saattaa ajautua syviin vaikeuksiin kaikkien osapuolten yhteiseksi tappioksi.

Yrityksen on siis hyväksyttävä toimintansa kannalta vastakkaisten ja ristiriitaisten tendenssien olemassaolo. Yrityksen on pyrittävä tasapainottamaan omat päämääränsä ja tavoitteensa näiden ainesten kanssa. Tämä tasapaino on elävä, dynaaminen ja labiili. Se vaatii jatkuvaa työtä. Se vaatii näkemystä. Se vaatii viisautta.

Oy Alko Ab — elävän labiilin tasapainon organisaatio

K. J. Ståhlberg oli omalaatuinen ja omaperäinen henkilö Suomen historiassa. Hän näki aikalaisiaan tarkemmin suomalaisen yhteiskunnan sisimmän luonteen ja jätti jälkeensä kestävä historianhistoriallisen perinnön. Siinä, missä Ståhlberg hallitsi suomalaisen yhteiskunnan sisimpiä syvyyksiä, J. K. Paasikivi oli Suomen ulkoisen aseman näkijä. Päiväkirjassaan Paasikivi antaa varauksettoman tunnustuksen Ståhlbergille, jonka luokse hän usein päätyi neuvonpitoon. Näkemyksillään Ståhlberg ohjasi suomalaisen yhteiskunnan liikkeitä aina kuolemaansa asti vuonna 1952. Erytisesti ehkä lainsäädäntötyön välityksellä Ståhlbergin vaikutus ulottuu pitkälle hänen kuolemansa jälkeenkin, tähän päivään asti ja tästäkin eteenpäin.

Kaiken muun ohessa Ståhlberg lausui Alkon syntysa-

nat kirjoittamalla väkijuomalain, joka tuli voimaan vuonna 1932. Lain periaatepykälä sai seuraavan muodon: "Väkijuomaliike on järjestettävä siten, että samalla kuin estetään laitonta liikettä, väkijuomain käyttöä supistetaan mahdollisimman vähiin sekä juoppoutta ja sen turmiollista vaikutusta ehkäistään."

Alun alkaen Alko siis sai kaksinaisen toimeksiannon. Alkon oli myytävä alkoholijuomia ja samanaikaisesti jarrutettava myyntiä ja seurattava haittavaikutuksia. Alko sai laajoja hallinnollisia valtuuksia. Siitä tuli julkisoikeudellinen osakeyhtiö. Tällainen vastakkaiset elementit sisältävä toimeksianto on ainutkertainen suomalaisessa elinkeinoelämässä.

Lainsäädännöllisessä harkinnassaan Ståhlbergilla ei ollut tapanaan tehdä perusluonteisia virheitä. Väkijuomalaissaan hän rakensi valtion väkijuomayhtiön sisälle jännitteen, jolla oli kauaskantoiset seuraukset.

Väkijuomayhtiö ei voinut toimia ilman jatkuvaa laajaa selvitystyötä. Lähtösanat Alkon tutkimusyksiköiden perusteille oli lausuttu. Omaa aikakauslehteään Alko alkoi julkaista jo vuodesta 1936 lähtien. Tutkimusyksiköitä alettiin perustaa sen sijaan toisen maailmansodan jälkeen.

Yli viisikymmentäviisi vuotta on Alko etsinyt tasapainoa vastakkaisten tavoitteittensa välillä. Tämä tasapaino on koko ajan ollut epävakaata ja elävää. Sen ylläpitäminen on edellyttänyt koko ajan tietoista ponnistusta ja energian käyttöä. Se on ollut luonteeltaan luovaa.

Jos Alkon hallinnolliset tehtävät olisi annettu valtion hallintokoneistolle, olisi päädytty periaatteessa vakaan, stabiilin tasapainon tilaan. Todennäköisesti olisi päädytty johonkin sen tapaiseen, jollaisen saatamme nähdä tänään Norjassa tai Ruotsissa tai nk. alkoholimonopolivaltioissa Amerikan mantereella. Meidän ei olisi tarvinnut panostaa tutkimustyöhön niin paljon, kuin siihen on nyt panostettu. Tänään me tuskin tietäisimme alkoholistia sitä, mitä me nyt tiedämme.

Alkolla on kahdenlaisia arvostelijoita. Molempien asenne perustuu omalaatuiseen rakkaussuhteeseen Alkoa ja sen toimialaa kohtaan. Toiset näistä arvostelijoista haluaisivat purkaa koko alkoholikontrollijärjestelmän turhana ja tarpeettomana. He ovat hyvien viinien ystäviä. He ovat juppikulttuurin edustajia. Näille ihmisille alkoholiongelma on lähinnä korkeiden hintojen ja hankalan saatavuuden ongelma.

Toinen Alkon kriittikoryhmä rakastaa alkoholin kontrollijärjestelmää niin suuresti, että haluaisi siitä päättämisen kokonaan pois Alkolta. Tämä ryhmä uskoo tiukkojen alkoholipoliittisten ratkaisujen mahdollisuuksiin. Se katsoo, että Alko ei vain halua käyttää niitä mahdollisuuksia, jotka sillä on.

Molemmat Alkon arvostelijaryhmät pyrkivät heikentämään sitä vuonna 1932 syntynyttä rakennetta, joka edustaa pyrkimystä labiiliin tasapainon tilaan alkoholiasioissa. Nämä Alkon arvostelijat edustavat vastakkaisia pyrkimyksiä, jotka ovat kuitenkin tästä huolimatta molemmat perusteltuja ja oikeutettuja. Viinin ystävillä täytyy olla oikeus viineihinsä ja tuukan alkoholikontrollin edustajilla on tukenaan tutkimuksen selvästi osoittamat alkoholikontrollin myönteiset tulokset.

Kummatkaan näistä ryhmittymistä eivät kuitenkaan

ole Alkon vakavia vihollisia. Alkon todellinen vihollinen on epätasapaino. Alko ei ole eikä toimi tyhjiössä. Alko on aina elänyt ristiriitaisten paineiden kentässä ja niiden vaikutuksen alaisena. Jos tässä kentässä tapahtuu suuria voimasuhteiden siirtymiä, ne heijastuvat Alkoon väistämättä. Labiili tasapaino järkkyy. Syntyy liiketila, joka ilman korjaavia toimenpiteitä johtaa koko järjestelmän perusteiden koetteluun.

Alko on kieltolakiliikkeen lapsi, jota sen isä ei koskaan tunnustanut. Toisaalta ei lapsikaan ole halunnut paljon isästään kuulla. Kieltolakiliike on muotojaan muuttaen ja sopeuttaen jatkunut yleisessä raittiusliikkeessä, jota tuskin koskaan on voitu pitää suoranaisesti Alkon ystävänä. Raittiusliikkeen suurin merkitys Alkolle on kuitenkin ollut sen tasapainottava vaikutus alkoholipoliittisessa voimakentässä.

Raittiusliikkeen merkitys poliittisena organisaattorina on kuitenkin vähentynyt vuosi vuodelta. Tämä on johtanut vakaviin tasapaino-ongelmiin, joihin on yritetty hakea apua päihdehuollon piiristä. Kuluneet vuodet ovat kuitenkin osoittaneet, ettei päihdehuollon kentästä ole noussut luonteavasti sellaisia alkoholipoliittisia aloitteita, joilla olisi riittävän painavaa merkitystä alkoholipoliittikan kokonaisuutta hoidettaessa. Ongelmaan voitaisiin etsiä ratkaisua sosiaalialan ja terveydenhoitohenkilöstön laajennetun yhteistyön avulla.

Yksityisen elinkeinoelämän piiristä on vuosi vuodelta yhä enemmän noussut sinänsä ymmärrettäviä ja perusteltuja aloitteita alkoholilojen liberalisoimiseksi. Tälle aallolle on tullut yhä syvempiä yhteiskuntapoliittisia ulottuvuuksia, kun siihen on liittyneet valistuneiden kansalaisten viinien harrastus. Tällainen harrastushan osoittaa edustajastaan avautumista ulkoisten kulttuurien suuntaan sekä kykyä ja halua sävyjen ja yksityiskohtien aistimiseen. Tämä on sinänsä tervetullut ilmiö maassamme, jonka elämänmenoa muuten pyrkii köyhdyttämään sisäänpääntyneisyys ja kykenemättömyys yksityiskohtien havaitsemiseen.

Sekä viinien ystävät että Alkoa liberalismista syyttävät voimat haluavat heikentää Alkon kontrollipoliittista valtaa. Alkolla on kuitenkin kaikki syy toivoa, että nämä molemmat vastakkaiset tahot säilyttävät toimintatarkonsa. Voidakseen hoitaa tehtävänsä Alko tarvitsee ulkoapäin tulevia virikkeitä ja konkreettisia ehdotuksia. Kaiken lisäksi Alko tarvitsee toistensa kanssa ristiriitaisia ja vastakkaisiakin toimenpide-ehdotuksia. Alkon tehtävänä on sovittaa nämä ainekset käytännön toimintapolitiikaksi. Kaikessa toiminnassaan Alkon on harkittava samanaikaisesti alkoholin käytön haittavaikutuksia sekä alkoholikaupan käytännön järjestämistä. Alko on pantu paljon haltijaksi. Sen tehtävänä on perimmäisen totuuden etsiminen asiassa, jossa mitään perimmäistä totuutta ei ole olemassa. Alko joutuu etsimään tasapainoa tilanteessa, jossa kaikki ainekset ovat jatkuvassa liiketilassa.

Alkon tunnus on viinilasi, joka on samalla vaaka. Vaaka on tasapainossa labiililla, epävakaalla tavalla. Tasapaino on herkkä ja ulkoisille vaikutuksille altis. Sen ylläpitäminen vaatii työtä, vakavaa keskittymistä ja jatkuvaa ponnistelua.

Ståhlbergin luoma malli maan alkoholilojen järjestämiseksi on toiminut nyt yli 55 vuotta. Sen tuloksena

syntyneitä alkoholi-asioiden järkipäristä selvittelyä tullaan Suomeen katsomaan ympäri maailmaa. Muualla alkoholijuomat myydään alkoholijuomina ja haitat hoidetaan haittoina. Suomessa näitä molempia asioita tarkastellaan samanaikaisesti ja yhdessä. Tässä on järjeä. Tätä kannattaa jatkaa, sillä tällaiseen asioiden käsittelytapaan ollaan siirtymässä yhä suuremmassa määrin muuallakin.

Jarmo Heinonen

Ravintolakäynnit Helsingin keskustassa

Ravintolatoiminnan muutokset

Etenkin Helsingissä ovat ravintolat vaihtaneet rajusti toiminta-ajatuksiaan kuluvalle vuosikymmenellä. Perinteiset viiheravintolat vanhaa tanssimusiikkia soittavine orkestereineen ovat saaneet väistyä uusien suuntauksien myötä. Mitä sitten on tullut tilalle? Hallitsevina ovat Suomeen valmispakkauksina rahdatut italialaiset pikkuruokat tai englantilaiset pubit. Asiakkaan elämyksellistä kokemusta pyritään laajentamaan näiden usein hyvinkin teennäisten kulissien avulla. Arjen huolet pyritään haihduttamaan tähän tietoisesti rakennettuun haavemaailmaan — ravintolaan. Kuitenkin ulkomaisten esikuvien tunnollinen kopioiminen saattaa osaltaan olla osoituksena myös siitä, että ravintoloilta on puuttunut uskallusta toteuttaa omintakeisia ideoita. Eikö tällöin ole pikemminkin kyse tuottajien markkinoista, sillä antaahan ravintolatoimintaa yhtenäistävä tendenssi kuluttajille laajalti samanlaiset, muualta tuotetut puitteet niihin liittyvine käyttäytymismalleineen?

Ravintoloissa on pyritty myös hellittämään valvontaa, jolloin liikkuminen on vapaampaa ja uusien tuttavuuksien solmiminen käy muutenkin kuin tanssin avulla. Tässäkin suhteessa ravintoloiden ratkaisut muistuttavat usein toisiaan. Nurkkatilat on haluttu saada jonkinlaisiksi ”keskustelukulmauksiksi”, ja niitä on usein näkyvyyden parantamiseksi korotettu. Pöytien tai pöytätasojen sijoittelussa ei ole noudatettu kaavamaista symmetriaa, vaan ravintolat ovat pyrkineet luomaan epävirallisen, välittömämmän ilmapiirin. Asiakkaalle pyritään tällöin antamaan mahdollisuus kulkea luontevammin paikasta toiseen; häntä ei pakoteta istumaan koko ajan samassa paikassa. Tulevaisuudessa seisomis- ja liikkumisvapaus ilmeisesti edelleenkin lisääntyy ravintoloissa (Virtanen 1984, 163).

Asiakkaalle ravintolassa käynti merkitsee tavallisesti paljon muutakin kuin vain syömistä ja juomista. Muutoin hän epäilemättä söisi ja joisi kotonaan huomattavasti huokeammalla. Ravintola voi olla asiakkaalle suoja- paikka päälle kaatuvilta huolilta, kontaktihakupaikka vastakkaisille sukupuolille tai liike-elämän, politiikan, järjestöjen tai viihteen näyttämö. Ravintolan sosiaalisen konstruktion moninaisuudesta johtuen liikkeenjohtoon

tehtäväkenttä on laajempi kuin asiaan perehtymätön saattaisi olettaa.

Ravintola ovat aikaisempaa halukkaammin ryhtyneet keskittämään osaamistaan rajatumille alueille suurempien voittojen toivossa. Liikkeenjohtoon rajaamaan markkinasegmentin tarpeet kartoitetaan mahdollisimman tarkoin, minkä jälkeen toiminta pyritään järjestämään niiden mukaan. Valitettavasti turhan monet paikat tavoittelevat samaa: nuoria (n. 30—40-vuotiaita), meneviä, hyvin toimeentulevia, työelämässä mukana olevia, koulutettuja ihmisiä — aikaisempaa enemmän myös naisia (mm. Kuparinen 1986, 36). Ravintolat laskevat kuvattun kaltaisten asiakkaiden olevan eniten rahaa tuovia ja kasvavat siten kylmästi pois muunlaiset kuluttajat.

Tutkielman tausta ja ongelmanasettelu

Tutkielmani toimeksiantaja oli Alkoholipoliittinen tutkimuslaitos, ja osuutenani oli suorittaa asiakaskysely kolmessa helsinkiläisessä ravintolassa. Tiedot keräsin yhteistyönä Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen edustajien kanssa laatimallani kyselylomakkeella. Saamistani tuloksista raportoin toimeksiantajalleni, minkä ohella minulle jäi empiiristä tutkimusaineistoa pro gradu -tutkielmaani varten.

Valituiksi tulleet kolme ravintolaa sijaitsivat Helsingin keskustassa melko lähellä toisiaan ja olivat olleet markkinoilla suunnilleen yhtä kauan eli 1970-luvun lopulta lähtien. Kohderavintolat olivat siten olleet mukana siinä tämän vuosikymmenen uudistautumisallossa, jossa lukuisat vanhemmat ja perinteikkäämmät ravintolat pyyhkäistiin pois katukuvasta. Alko oli luokitellut nämä A-oikeuksin varustetut anniskelupaikat tarpeeksi tasokkaiksi perimään harjoittamastaan anniskelusta ylemmän hintaryhmän mukaisen korvauksen. Edelleen ravintoloiden arkkitehtonisissa ratkaisuissa oli yhteisiä piirteitä, sillä ne olivat kaikki haalineet tiloihinsa moninaista, usein ulkomaisten mallien mukaista rekvisiittaa.

Mainittujen seikkojen ohella kohderavintoloita yhdistivät lähes samanlaiset markkinasegmentit: ravintolapalveluja pyrittiin tarjoamaan ennen kaikkea nuorille, koulutetuille ja työssään menestyville ihmisille. Kovenevassa kilpailussa kuluttajan maksukyky näyttää olevan kohde-ryhmän valinnassa yhä tärkeämpi kriteeri, ja rahaa onkin yritettävä kosiskella keinolla millä hyvänsä; kilpailevien ravintoloiden keinot eivät usein kuitenkaan eroa paljon toisistaan. Mahdollisista yksilöllisistä pyrkimyksistä huolimatta myös kohderavintolat muistuttivat monessa suhteessa kovasti toisiaan.

Tutkitut ravintolat olivat kuitenkin sikäli heterogeenisiä, että niiden palvelut oli eriytetty selkeästi. Myyntien rakenteet olivat erilaiset, joten asiakkaille tarjottavien fyysisten elementtien eli ns. ydinpalvelujen (= ruoka ja juoma) suhde vaihteli ravintoloittain. Näistä toiminta-ajatuseroista johtuen Alko oli luokitellut kohderavintolat erityyppisiksi (huom. samankaltainen # samantyyppinen) (Oy Alko Ab 1986). Yksi oli ruokaravintola, toinen viiheravintola ja kolmas olutravintola.

Alko pyrkii kuvaamaan ravintolatyyppityksellä ravintolalaitoksen rakennetta. Tyyppityksen avulla saadaan tietoa eri ravintolatyyppien elinkeino- ja alkoholipoliitti-